

Asia: VN/1070/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen edellytyksiin (1 §):

Lapsen oikeuksien ja lapsen edun näkökulmasta on käsittämätöntä, ettei esitysluonnoksessa mahdollisteta alaikäisille sukupuolen oikeudellista vahvistamista. Esityksen mukaan säätely olisi alaikäisten osalta vaatinut tarkempaa selvittämistä. Kuitenkin hallitus oli lähtökohtaisesti linjannut jo ennen esityksen valmisteluun ryhtymistä, ettei alaikäisten sukupuolen vahvistaminen ole mukana valmistelussa.

Lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että lapsen etu on aina voitava punnita. On kestämätöntä, että hallitus on lähtökohtaisesti linjannut alaikäisten tilanteen punnitsemisen lain valmistelun ulkopuolelle. Se on johtanut tilanteeseen, jossa nyt kun tarve on ilmeinen, ei tätä punnintaa enää voida tehdä.

Mikäli hallituksen esitysluonnokseen ei enää voida sisällyttää alaikäisten sukupuolen vahvistamisen mahdollisuutta, on eduskunnan hyväksyttävä ponsi, jossa vaaditaan alaikäisten tilanteen mahdollisimman pikaista selvittämistä heti tulevan hallituskauden aluksi.

2. Kommenttinne liittyen hakemukseen ja sen käsittelyyn (2 §). Kommentteja pyydetään esimerkiksi siihen, onko sukupuolen vahvistamisen hakemusmenettely esitetystä muodostaan toimiva ja tarkoituksenmukainen.

Verkosto ei pidä hakemuksen harkinta-aikaa tarpeellisena. Jos harkinta-ajasta kuitenkin säädetään, sen tulisi olla vielä lyhyempi, esimerkiksi viikko. Viikon harkinta-aika tuottaisi ne hyödyt, mitä harkinta-ajasta voidaan ajatella saatavan, mutta olisi kuitenkin pituudeltaan siedettävästi itsemääräämisoikeutta toteuttava.

Pykälän 4. momentin mukaan DVV:n on ilmoitettava sukupuolen vahvistamisesta henkilön puolisolle. Pidämme tätä ilmoitusta tarpeettomana tilanteessa, jossa toisen puolison juridisen sukupuolen korjaaminen ei vaikuta toisen puolison oikeudelliseen asemaan.

3. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin (3 §). Lausunnoissa pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota sellaiseen lainsäädäntöön, jossa sukupuolelle annetaan merkitystä ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lisäksi huomiota pyydetään kiinnittämään säännöksen aiheuttamiin muutostarpeisiin lausunnonantajan toiminnassa/hallinnonalalla.

Ehdotetun lain on esimerkiksi arvioitu mahdollisesti edellyttävän muutoksia vankeus- ja tutkintavankeuslakien säännöksiin vankien sijoittamisesta sekä henkilöntarkastuksista ja päihitteettömyyden valvonnasta. Vastaavia säännöksiä on myös laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lain on myös arvioitu edellyttävän muutoksia eräisiin rikoslain säännöksiin.

Lain oikeusvaikutuksena tulisi lähtökohtaisesti olla se, että henkilöä kohdeltaisiin kaikissa tilanteissa vahvistetun sukupuolen mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että eräitä liitännäislakeja olisi muutettava huomioimaan tilanteet, joissa esimerkiksi mieheksi vahvistettu henkilö on raskaana tai synnyttää.

Nyt lakiin on tuotu keinotekoinen ja muusta lainsäädännöstä poikkeava käsite "lisääntymisbiologinen sukupuoli", joka ei ole tarkoituksenmukainen tapa ratkaista liitelakeihin liittyviä ongelmia. Tämä ratkaisu vaikuttaa harkitsemattomalta ja johtaa pahimmillaan tilanteeseen, joka voi vaarantaa sen perusperiaatteen, että henkilöä on kohdeltava vahvistetun sukupuolen mukaisesti. Se loisi myös lainsäädäntöön kategorian, jonka määrittelystä olisi jatkuvasti käytävä lain peruslähtökohdasta poikkeavaa kamppailua.

4. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin ja vanhemmuuteen (4 §)

Esitysluonnoksen ratkaisu pitäytyä sukupuolitetuissa vanhemmuusnimikkeissä (äiti/isä) on oikeudellisesti ja hallinnollisesti tarpeeton. Se on myös ongelmallinen muunsukupuolisten vanhempien kannalta ja monimutkaistaa turhaan sääntelyä.

Mikäli kuitenkin halutaan pitää kiinni sukupuolittuneista vanhemmuusmerkinnöistä, on ehdotus siitä, että vanhemmalle annetaan mahdollisuus hakea muutosta vanhemmuusnimikkeeseen erittäin tärkeä. Tämä vähentää lapseen ja vanhempaan kohdistuvan syrjinnän mahdollisuutta. Oletusarvoksi olisi tässä tilanteessa kuitenkin otettava, että vanhemmuus vahvistetaan vahvistettua sukupuolta vastaavalla tavalla, ei syntymässä vahvistetun sukupuolen mukaisesti. Tämä lisää turhaan muutoshakemusten määrää ja kuormittaa järjestelmää sekä vanhempia itseään.

Lisäksi kannatamme Sateenkaariperheet ry:n esitystä siitä, että voimassa olevan isyyslain perustelut tulisi korjata siten, että henkilön vanhemmuus voidaan aina vahvistaa suhteessa hänen siittiöstään alkunsa saaneeseen lapseen, ellei ole kysymys sulusolujen luovuttamisesta.

5. Kommenttinne liittyen vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeen muuttamiseen (5 §). Erityistä huomiota pyydetään kiinnittämään sellaiseen lainsäädäntöön, jossa vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeeseen liitetään oikeusvaikutuksia (vanhemmalle itselleen tai tämän lapselle) ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lausunnoissa pyydetään myös kiinnittämään huomiota niihin muutostarpeisiin, joita

vanhemmuutta kuvaavan nimikkeen muuttaminen edellyttää esimerkiksi lausunnonantajan tietojärjestelmissä.

Mahdollisuus muuttaa vanhemmuutta kuvaava nimike on erinomaisen tärkeä tilanteessa, jossa ei voida vahvistaa vanhemmuutta vain vanhemmuutena.

Kiinnitämme kuitenkin huomionne Sateenkaariperheet ry:n lausunnossa erinomaisesti esiin nostettuun epäloogisuuteen, joka liittyy vanhemmuusnimikkeiden erilaisuutta saman perheen eri lasten osalta. Esitystä olisi joko muutettava tältä osin Sateenkaariperheet ry:n esittämään suuntaan tai ainakin perusteltava paremmin, miksi se ei ole mahdollista. Tällä hetkellä perustelut eivät ole loogiset.

6. Kommenttinne liittyen ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen (6 §):

Ei kommentteja.

7. Kommenttinne liittyen lain voimaantuloon ja sen soveltamisen porrastamiseen (8 §):

Vanhemmuusnimikkeiden muutosmahdollisuuden voimaantuloa olisi kiirehdittävä siten, että lainsäädäntö tulisi voimaan joko samaan aikaan kokonaisuudessaan tai ainakin nimikkeiden muuttaminen mahdollistettaisiin mahdollisimman pikaisella aikataululla.

8. Kommenttinne liittyen esityksen pääasiallisiin vaikutuksiin, ml. selvitykseen joka on laadittu lapsivaikutusarvioinnin tueksi. Lausunnossa pyydetään kiinnittämään huomiota vaikutuksiin, joita lausunnonantaja arvioi esityksestä aiheutuvan toiminnalleen/hallinnonalallaan. Huomiota pyydetään kiinnittämään myös tietojärjestelmiin kohdistuviin muutostarpeisiin sekä muihin tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin kannalta olennaisiin asioihin.

Liitymme myös tässä yhteydessä Sateenkaariperheet ry:n huomioon hedelmöityshoitojen resurssien riittävydestä hyvinvointialueilla. Kun tiedetään, että hedelmöityshoitojen resurssit ovat jo nykyisellään täysin riittämättömät, on vaarana, että erityisesti erityisryhmien hoitoihin halutaan asettaa mahdollisimman tiukkoja rajauksia resurssien säästämiseksi. Hedelmöityshoitojen resursointia hyvinvointialueilla tulisi joka tapauksessa parantaa nykyisestä, eikä ainakaan lisätä painetta ilman resurssiparannuksia.

9. Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Intersukupuolisten lasten tilanne:

Intersukupuolisiin lapsiin kohdistuva sukupuolipiirteitä muokkaava kirurgia olisi kiellettävä eksplisiittisesti lainsäädännössä siten, että kiellon ulkopuolelle asettuisivat vain lääketieteellisesti välttämättömät toimenpiteet.

Lisääntymisterveys ja sukusolujen tallettaminen:

Kaikille sukupuoltaan korjaaville sekä niille intersukupuolisille, joiden tilanteeseen liittyy hedelmällisyyteen liittyviä kysymyksiä, on tarjottava neuvontaa hedelmällisyysasioissa. Sukupuolivähemmistöihin kuuluville on kategorisesti kerrottava mahdollisuudesta sukusolujen tallettamiseen ja niiden käyttämiseen myöhemmin hedelmöityshoidoissa. Kaikille sitä tarvitseville on myös tarjottava mahdollisuus omien sukusolujen taltiointiin ennen mahdollisia hormonihoitoja tai muita toimenpiteitä, jotka vaarantavat sukusolujen tuotannon.

Lisäksi Suomessa olisi säädettävä sijaissyntyistä koskeva eettinen ja yhdenvertainen lainsäädäntö, joka olisi rakennettava siten, että sijaissyntyisyys olisi myös sukupuolivähemmistöön kuuluvien henkilöiden saavutettavissa.

Moring Anna
Monimuotoiset perheet -verkosto